

УДК 81'25-13:2-23(477)"15"

ПОГЛЯДИ НА ПЕРЕКЛАД В УКРАЇНСЬКОМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ XVI СТ.¹

Тарас Шмігер

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000
79000 t_shmiher@ua.fm*

XVI ст. – це перехідний етап від рукописної культури до друкованої, який мав вплив на творення та поширення перекладацьких поглядів. На підставі таких джерел, як передмови Франциска Скорини, Михайла Василювича (у Пересопницькому Євангелію), Григорія Ходкевича, Василя Тяпинського, Валентина Негалевського, Леона Мамонича, а також передмови до Крехівського Апостола та Острозької Біблії, зроблено спробу реконструювати тогочасну терміносистему, яка описує сприйняття перекладу та уявлення про його складники й стратегії. Постулюється, що теорія перекладу в Україні XVI ст. є самодостатньою, оскільки володіє належною кількістю термінів, і орієнтується на дві цілі – вірне відтворення тексту і задоволення потреб читача. У загальноєвропейському соціолінгвістичному контексті, який характеризується тим, що письменники надавали перевагу національним мовам, простежується прагнення підвищити статус української мови.

Ключові слова: теорія перекладу, критика перекладу, перекладознавчий аналіз, українська книга XVI сторіччя, релігійний переклад.

Вступ. Погляди на переклад у XVI ст. – ще одна біля пляма в історії українського перекладознавства. Навіть враховуючи те, що “Біблія руська”, яку друкував Франциск Скорина впродовж 1517–1519 рр., була помітним явищем всього східнослов’янського культурного простору, його погляди на переклад не були предметом окремого розгляду. Навіть його переклади досліджували вкрай мало [пор. 13; 3, с. 26, 29; 5, с. 311, 330, 353]. Відповідно назріла потреба реконструювати тогочасну терміносистему, яка описує сприйняття перекладу та уявлення про його складники й стратегії. Важливо з’ясувати, чи можна вважати, що теорія перекладу в Україні XVI ст. є самодостатньою, якщо володіє належною кількістю термінів, і орієнтується на чітко встановлені цілі. Окремо бажано встановити, чи існували методологічні зв’язки між українськими теоретичними пошуками та загальноєвропейським перекладознавчим (або ширше – філологічним) контекстом, зокрема в перегляді статусу національних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше уваги присвятив Скоринівським перекладам П. В. Владимиров [2], який зосередився на суспільно-історичних умо-

¹ Висловлюю подяку Білоруській бібліотеці й музею ім. Франциска Скорини в Лондоні і, зокрема, о. Сергію Стасевичу за допомогу у зборі матеріалів для цієї статті.

вах виникнення перекладів та на порівнянні мови цих творів у контексті чеського та східнослов'янського біблійного перекладу. Із суспільно-історичних та мовно-текстологічних поглядів дослідники вивчали внесок інших перекладачів того часу – Василя Тяпинського [7] та Валентина Негалевського [9]. Дослідження біблійних перекладів відбувалося за програмою, яку окреслив ще П. Г. Житецький: “Як співвідносяться пам'ятки одна з одною? Що стимулювало перекладачів братися за переклади – незадоволеність ранішими перекладами чи незнання про них? Якого типу були слов'янські оригінали, якими користувалися перекладачі? Яка є відносна вартість перекладів із погляду мови? Яке місце посідає ця мова в історії української мови?” (пер. з рос. – Т. Ш.) [4, с. 283]. На питання взаємодії мови й перекладу не звертали уваги або згадували побіжно [напр., 6]. Із погляду історії перекладознавства вагомою є розвідка В. І. Любащенко [8], де дослідниця опрацювала й зачитувала окремі думки із перекладачевих передмов, що дає змогу використовувати розвідку як джерело для подальших досліджень.

Методологія дослідження. Методологія опису та дослідження перекладознавчої історіографії передбачає застосування трьох ключових принципів: вивчення наукового контексту, іманентності та відповідності. Вони дозволяють пояснити та обґрунтувати перекладознавчі погляди в контексті певного історичного періоду, виявити їхні риси та встановити інтепретаційні зв'язки із сучасними філологічними поглядами та принципами. Історіографічний аналіз також залучає інтерпретаційне вивчення лексики і з погляду її семантики, і з погляду історії мови та соціолінгвістичного вжитку, що дозволяє охарактеризувати причини термінового різноманіття.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Книгодрукування надало нової сили українській перекладній культурі. Перші кириличні друковані книги – переклади. На жаль, у друках Швайпольта Фіоля не знаходимо друкаревих передмов, натомість Франциск Скорина – “Franciscus quondam domini Luce Scorina de Poloczko, Ruthenus” – всі свої видання супроводив передмовами та післямовами. Такої ж практики дотримувалися пізніші перекладачі, друкарі й меценати.

Найпоширенішою лексемою на позначення процесу перекладу було дієслово, яке активно вживали впродовж сторіччя:

зѣполнѣ выложены на рѣскимъ языкъ	Франциск Скорина, 1517 р.	[12, с. 31]
выкладываетса же рѣскимъ языкомъ	Франциск Скорина, 1517 р.	[12, с. 33; пор. 12, с.45]
преложена во инѣшинъ языкъ	Франциск Скорина, 1517 р.	[12, с. 42]
сѣдинаго языка водруги прекладаютса	Франциск Скорина, 1517 р.	[12, с. 42]
изъевренскаго языка преложил ест нагреческимъ зыкъ	Франциск Скорина, 1517 р.	[12, с. 43; пор. 12, с. 45]
порѣскимъ исказуетса	Франциск Скорина, 1518 р.	[12, с. 55]
Бивли рѣска выложена	Франциск Скорина, 1519 р.	[12, с. 7]
преложил же сіе іоаннь, ѿ євреиска языка на еллинскыи.	свт. Феофілакт Болгарський, переклад у Переспонницькому Євангелії, 1556–1561 р.	[10, с. 139]

выложеныи изъ языка българского на мови роускоюу	Михайло Васи́левич, Пересопницьке Євангеліє, 1556–1561 р.	[10, с. 392]
иже естъ прекладана изъ языка българского на мовоу роускоюу	Михайло Васи́левич, Пересопницьке Євангеліє, 1556–1561 р.	[10, с. 392]
грецькии книги на словенський языкъ переклали	Крехівський апостол, після 1563 р.	[8, с. 25]
преложити на простѣю молвѣ	Григорій Ходкевич, 1569 р.	[11, с. 32, 138]
властне слова з греческого выкладад	Василь Тяпинський, 1570-і р.	[11, с. 35, 143]
своим теж езыком прирожоным перекладати	Василь Тяпинський, 1570-і р.	[11, с. 35, 144]
с полского яззыка на речъ рѣскую писма нашего нового тестаменту преложнаѣ	Валентин Негалевський, 1581 р.	[9, с. 119]
трудна речъ естъ з греческого яззыка на латински прекладати	Валентин Негалевський, 1581 р.	[9, с. 119]
на словенскій преведенію	Острозька Біблія, 1581 р.	[1, с. 8, 9]
ничтоже не перекладаючи и не ѿменяючи яззыка словенскаго	Леон Мамонич, 1593 р.	[11, с. 38, 144]

Аналізуючи всі зазначені цитати, доходимо висновку, що на позначення процесу перекладу книжники вживали сім фонетичних форм шести дієслів чотирьох кореневих основ:

- 1) “выложити”, “преложити”;
- 2) “выкладывати”, “прекладати/перекладати”;
- 3) “превести”;
- 4) “исказувати”.

Одразу наголосимо на багатозначності (двозначності) лексеми “прекладати/перекладати”, яка, крім “перетворення тексту однієї мови іншою”, може також означати “тлумачення, пояснення тексту”. Зокрема, у такому смислі вживає його Валентин Негалевський у наступному випадку: “**А потомъ христус пан, которы взвши ѿ бога н ѿца своего росказане, оноє наперед перед ѹченикамн своимн прекладалъ**” [9, с. 120].

Головна відмінність між наведеними дієсловами все-таки не є семантична (хоча метафоричне сприйняття могло дещо накладатися на сприйняття явища перекладу), а етимологічна. Очевидно, на такій розвиненій синонімії позначилося співіснування кількох мовленнєвих варіантів – церковнослов’янської мови київської редакції, староукраїнської літературної мови (“рѣскыи яззыкъ”, “проста мова”) та живої розмовної мови, а також впливи інших слов’янських мов (болгарської, чеської та польської).

У пошуках підґрунтя для розрізнення цих термінів може виникнути питання: чи відображали синоніми різні підходи до перекладу, наприклад, дотримання дослівного перекладу чи вільного викладу? Можна припустити, що таке розрізнення могло би бути

плідним, зокрема, у парі “п(є)рекладати” – “исказувати”, однак переконливих доказів цьому нема ні з погляду тогочасного вжитку, ні з погляду подальшого теоретичного розвитку. Це не означає, що перекладачі не були свідомі проблеми “дослівного / вільного відтворення”, однак ґрунтовніше про цю проблему вони не висловлювалися. У всякому разі інших свідчень не виявлено.

Важливо, що іменники, які відображають різні сторони процесу перекладу, вживаються лише зрідка:

прекладаніємъ з давныхъ пословиць на новые в книгахъ новаго переводѣ	Григорій Ходкевич, 1569 р.	[11, с. 32, 138]
в прекладаню писма свѣтото	Валентин Негалевський, 1581 р.	[9, с. 123]
латынскихъ і иныхъ толмачов	Василь Тяпинський, 1570-і р.	[11, с. 35, 143]
преводники	Острозька Біблія, 1581 р.	[1, с. 1,8]
преведенаго зводѣ	Острозька Біблія, 1581 р.	[1, с. 1]

Термінів на позначення учасників, об’єкта чи процесу перекладу – вкрай мало, оскільки, ймовірно, не було потреби їх описувати, адже не було самих великих перекладацьких заходів. Тому й не дивно, що конкретні терміни “перекладач” і “перекладений твір” поруч ужито лише в Острозькій Біблії, що стала найвагомішою перекладною подією у XVI ст. для більшості слов’янського світу і для деяких неслов’янських православних християн.

Водночас, можливо доцільно у парі “преведении зводѣ, переводѣ” – “прекладаніє” вбачати спробу розмежувати переклад як процес і як об’єкт. Однак, нема підстав стверджувати, що такий розподіл був важливий для теоретичного осмислення питань перекладу XVI ст.

Потрібно звернути увагу на те, чи (і як) впливав на наших давніх книжників європейський перекладознавчий контекст. Теоретичних поглядів у творах Франциска Скорини не простежуємо, хоча в них містяться певні відомості з історії перекладу Біблії грецькою та латинською мовами [12, с. 44, 60, 150, 164], а також про користь перекладів для загальної людності [12, с. 118–119, 150]. Франциск Скорина прямо згадує про св. Єроніма Стридонського (інколи називаючи його Герасимом) [12, с. 119, 150, 164]. Отож, вважаємо, що джерелом для поглядів на переклад і біблійну екзегезу був саме св. Єронім Стридонський.

Дослідники відзначають вплив чеської Біблії 1506 р. на Скоринівські видання, називаючи її серед оригіналів для “Руської Біблії”. Зокрема, вказують на вплив передмов до чеського видання, де означено цілі видання, як-от прославу чеської мови, всеслов’янське єднання та боротьбу з римською курією [пор. 3, с. 14]. Насправді це перебільшення: перша передмова, якщо її можна так назвати, досить скромно характеризує умови й учасників цього заходу [15, с. 2]. Натомість потім уміщено як передмову Лист № 53 св. Єроніма Стридонського “До Павліна” [15, с. 3–9], який є взірцем глибокого розгляду біблійного тексту і з погляду біблійної екзегези, і з погляду перекладу. Такого глибинного розгляду в українському перекладознавстві не було ще довго, однак українські книжники мали на що взоруватися, і вплив св. Єроніма Стридонського можна вважати доведеним фактом, принаймні безпосередньо на Франциска Скорину [2, с. 117–118, 124].

Аналізуючи перекладацькі засоби Франциска Скорини, П. В. Владимиров довів, що книжник дотримувався таких стратегій лексикалізації, які відповідали його цілям [2, с. 171–172], хоча й перебував під впливом чеської мови [2, с. 169]. Він відступав від оригіналу, якщо хотів зробити текст доступнішим для читача, або розширював текст, даючи теологічний коментар [2, с. 165]. Утім, Скоринівському перекладу бракує цілісної системи, і книжник не мав виробленого усвідомлення критики тексту [2, с. 172]. Отож, Франциск Скорина мав свої погляди на переклади, можливо, не завжди устійнені, але, на жаль, вони ніяк не виражені в його передмовах.

Лейтмотивом біблійних перекладів було все-таки поширення релігійної освіти й моральних цінностей, і щоб мова не перешкоджала цим цілям, перекладачі намагалися відтворювати священні тексти рідною мовою для всієї української християнської людності, яка іншими мовами належною мірою не володіла. На це вказує писар Пересопницького Євангелія – Михайло Василювич: “А иже есть прекадана изъ языка бльгарского на мовоу роускую. то для лепшо(г)[о] вырозоумленѧ людоу хр(с)тіанского посполитого” [10, с. 392]. Так само твердив Валентин Негалевський: “**А слово божее мнлючючнхъ люде, которые писма полского читати не умеют, А языки словенского читаючи писмом рѣскимъ выкладу з словъ его не розумеют**” [9, с. 119]. Такі ж цілі ставили Григорій Ходкевич [11, с. 32, 138] і Василь Тяпинський [11, с. 35, 143, 144].

Спостереження про переклад зі споріднених мов зустрічаємо у Валентина Негалевського: “**Которые то добре ведают, же если трудна речъ естъ з греческого языка на латински прекадати, хотаж тые два языки маот некое товариство межи собою, такъ же теж немала речъ же бы с полского языка праве слово ѿ слова на властнлю речъ рѣскую преложити мель; вднакъ нж если водадѣтъ дару мнѣ ѿ бога ѣзычного околом того працювалъ**” [9, с. 119]. Звісно, близькість грецької та латинської мов лише територіальна, натомість спорідненість польської та української мов може заплутати перекладачів, і Валентин Негалевський наголошує, що цю проблему спрощувати не треба.

Валентин Негалевський має таку думку щодо вибору лексичних засобів: ряд понять-термінів залишено із давньоєврейської мови так само, як вони зустрічаються у грецькомовних текстах [9, с. 121–122]. Така система назовництва умотивована і традицією вжитку, і богословським трактуванням. Окремі супутні пояснення виносилися на берега, і вони розширювали інтерпретацію тексту [9, с. 123]. До речі, перекладач згадує про вавилонське змішання мов, однак жаль за гріховну поведінку прабатьків не викликає песимістичних настроїв, а навпаки стимулює до праці, що і в перекладах читачі “**коштвовнлю перлу выкопати могли**” [там-таки]. Утім, ці висловлювання все-таки запозичені із передмови Мартина Чеховича – автора сочинянського перекладу Нового Завіту, який вийшов друком польською мовою 1577 р. [9, с. 19–21]. Отож, ідеться про прямий вплив польських суджень про переклад на український контекст.

Проблему тлумачення й відтворення у перекладі, вказуючи на вторинність тексту, а звідси на його неістинність, озвучували також уже в XVI ст. Григорій Ходкевич згадує своїх порадників, які твердили, що “**прекаданіемъ з давныхъ пословиць на новые, помылка чинитсѧ немалаѧ**” [11, с. 32, 138].

Історія перекладу представлена не тільки згадками про перекладачів Септуагінти (у передмовах у Скоринівській Біблії і в Острозькій Біблії) і св. Єроніма Стридонського (у передмовах Франциска Скорини). У своїй передмові Василь Тяпинський згадує про великі

заслуги св. Кирила, хоча прямо не називає його імені, а пише “ТОТ МУЖ, НАШЬ МИЛЫЙ СЛОВЕНИН” [11, с. 35, 143].

Нарешті у передмовах формується усвідомлення цінності староукраїнської мови. Мова є цінністю, адже через неї Слово Боже промовляє до широких верств людности. До речі, в обороні мов виступив Симон Будний у передмові до власного польськомовного перекладу 1572 р.: “Тут знайдеш слова загальнопольські, а також краківські, мазовецькі, підляські, сандомирські і чимало руських. Глупота є мовою однієї країни погорджати, а слова другої під небеса підносити” (пер. з пол. – Т. Ш.) [14, арк. 9].

Висновки. XVI ст. – це перехідний етап від рукописної культури до друкованої, а індивідуальне авторство, властиве новому часу, певною мірою ще поступалося колективному авторству. Таке сприйняття пояснює брак оригінальних пошуків у передмовах, оскільки достатньо було послатися на визнані авторитети і не виникало потреби шукати чогось нового. Водночас кругообіг ідей засвідчує прямі контакти висловлювань українських мислителів із тогочасними європейськими принципами.

У загальноєвропейському соціолінгвістичному контексті, коли письменники надавали перевагу національним мовам, спостерігаємо прагнення надати високого статусу українській мові. Очевидно, саме Реформація стимулювала переклади рідною мовою: жива мова стала засобом до спасіння душі, а такий погляд відкривав широкі перспективи для інших перекладацьких заходів, хоча церковнослов'янська й надалі залишалася священною мовою.

Рівень теорії перекладу аналізувати важко, оскільки існує надто мало джерел, з яких можемо судити про теоретичні погляди. Не можемо навіть стверджувати, наскільки завершеним було усвідомлення перекладу-як-об'єкта і перекладу-як-процесу. Термінна синонімія, яку спричинила тогочасна слов'янська диглосія, могла би виробитися до такого рівня, щоб розмежувати етапи, способи й жанри перекладу, але бракує достатньої кількості джерел для верифікації цієї гіпотези.

Утім, загальний підсумок є радше позитивний: теорію перекладу в Україні XVI ст. можна вважати самодостатньою, оскільки вона володіла належною кількістю термінів і орієнтувалася на дві цілі – вірне відтворення тексту і задоволення потреб читача.

Список використаної літератури

1. Библія, сирѣч книги Вѣтхого и Новаго Завѣта по языкъ словенскѣ / пер. укр. м. ером. архим. д-ра Рафаїла (Романа Турконяка). – Львів : Благодійний фонд “Книга”, 2006. – 1957 с.
2. Владимировъ П. В. Докторъ Францискъ Скорина. Его переводы, печатные издания и языкъ / П. В. Владимировъ. – С.-Петербургъ : Типографія Имп. Академіи наукъ, 1888. – [12], xviii, 351 с.
3. Дарашкевич В. Вялікі ўсходнеславянскі першадрукар і асветнік-гуманіст / В. Дарашкевич // Францискъ Скарына : зб. дакументаў і матэрыялаў / прадм., уклад., камент., паказ. В. І. Дарашкевіча. – Мінск : Навука і тэхніка, 1988. – С. 5–40.
4. Житецкій П. И. Старинныя воззрѣнія русскихъ людей на русскій языкъ / П. И. Житецкій // Киевская старина. – 1882. – Т. 1, ноябрь. – С. 277–291.
5. Конан У. М. Эстэтычныя і этычныя погляды Францыска Скарыны / У. М. Конан // Скарына і яго эпоха / В. А. Чамярыцкі, В. І. Мялешка, З. Ю. Капыскі і інш. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – С. 311–359.
6. Лев В. Боротьба за народну мову в церковному вжитку: (Спроби перекладу Святого Письма від 16-го ст. почавши) / В. Лев // Наукові записки / Укр. вільний ун-т. – Мюнхен, 1988. – Чис. 13: Праці Наук. Конгресу в Тисячоліття Хрищення Руси-України, Т. 1: Зб. Мовознавчої Комісії. – С. 169–184.

7. Левицький Ор. Про Василя Тяпинського, що переклав в XVI ст. Євангеліє на просту мову / Ор. Левицький // Зап. іст. і філ. секції Укр. наук. т-ва в Києві. – 1913. – Кн. 12. – С. 5–21.
8. Любашенко В. Перші українські біблійні переклади: історико-текстологічний аналіз / В. Любашенко // Українське літературознавство. – Львів, 1996. – Вип. 63. – С. 21–29.
9. Назаревській А. А. Языкъ Евангелія 1581 года въ переводе В. Негалевскаго / А. А. Назаревській // Университетскія извѣстія / Император. Университетъ Св. Владимира. – Київ, 1911. – № 8. – Ч. 2, неоффиц. – С. 1–40; № 11. – Ч. 2, неоффиц. – С. 41–78; № 12. – Ч. 2, неоффиц. – С. 79–139.
10. Пересопницьке Євангеліє 1556–1561 : дослідження, транслітер. текст, словопоказчик / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови ; підгот. І. П. Чепіга, Л. А. Гнатенко. – Київ, 2001. – 669 с.
11. Прадмовы і пасляслоўі паслядоўнікаў Францыска Скарыны / АН БССР. Ін-т літ. імя Я. Купалы; [уклад., уступ. арт. і камент. У. Г. Кароткага]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1991. – 309 с.
12. Францыск Скарына і яго час : энцыкл. давед. / Беларус. сав. энцыклапедыя. – Мінск : БелСЭ, 1988. – 608 с.
13. Яремченко О. Др. Франціск-Георгій Скорина, його життя та літературна і видавнича діяльність / О. Яремченко // Літературно-науковий вістник. – 1923. – Т. 81. – С. 253–259.
14. Biblia. To iest księgi starego u nowego przymierza znowu z ięzyka Ebreyskiego, Greckiego, Łacińskiego na polski przelożone [przez Szymona Budnego]. – Nieśwież, Zaslav lub Uzda, 1572. – [12], 468, 121 [i.e. 122], 143, [6] k.
15. Biblij Česká w Benátkách tisštěná. – Venetiis : in edibus Petri Liechtenstein, 1506. – 1138 p.

References

1. Bibliya, syrich knyhy Vetkhaho i Novaho Zavita po jazyku slovensku / per. ukr. m. yerom. arkhym. d-ra Rafayila (Romana Turkonyaka). – Lviv : Blahodiynyi fond “Knyha”, 2006. – 1957 s.
2. Vladimirov P. V. Doktor Frantsysk Skoryna. Ego perevody, pechatnye izdaniya i yazyk / P. V. Vladymyrov. – S.-Peterburg : Typorafiya Imp. Akademii nauk, 1888. – [12], xviii, 351 s.
3. Darashkevich V. Vyaliki uskhodneslavianski pershadrukar i asvetnik-humanist / V. Darashkevich // Frantsysk Skaryna : zb. dokumentau i materyyalau / pradm., ukklad., kament., pakaz. V. I. Darashkevicha. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1988. – S. 5–40.
4. Zhytetskiy P. I. Starinnyya vozzreniya russkikh lyudey na russkiy yazyk / P. I. Zhytetskiy // Kievskaya starina. – 1882. – Т. 1, noyabr. – S. 277–291.
5. Konan U. M. Estetychnyya i etychnyya pohlyady Frantsyska Skaryny / U. M. Konan // Skaryna i yaho epokha / V. A. Chamaryatski, V. I. Myaleshka, Z. Yu. Kapyski i insh. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1990. – S. 311–359.
6. Lev V. Borotba za narodnu movu v tserkovnomu vzhytku: (Sproby perekladu Svyatoho Pysma vid 16-ho st. pochavshy) / V. Lev // Naukovi zapysky / Ukr. vilnyi un-t. – Miunkhen, 1988. – Chys. 13: Pratsi Nauk. Kongresu v Tysyacholittia Khryshchennia Rusy-Ukrayiny, T. 1: Zb. Movoznavchoyi Komisiyi. – S. 169–184.
7. Levytskyi Or. Pro Vasyliya Tiapynskoho, shcho pereklav v XVI st. Yevanhelyiye na prostu movu / Or. Levytskyi // Зап. іст. і філ. секції Укр. наук. т-ва в Києві. – 1913. – Кн. 12. – С. 5–21.
8. Liubashchenko V. Pershi ukrayinski biblijni pereklyady: istoryko-tekstolohichniy analiz / V. Liubashchenko // Ukrayinske literaturoznavstvo. – Lviv, 1996. – Vyp. 63. – S. 21–29.
9. Nazarevskiy A. A. Yazyk Evangeliiya 1581 goda v perevode V. Negalevskago / A. A. Nazarevskiy // Universitetskiya izvestiya / Imperator. Universitet Sv. Vladimira. – Kiev, 1911. – № 8. – Ch. 2, neoffits. – S. 1–40; № 11. – Ch. 2, neoffits. – S. 41–78; № 12. – Ch. 2, neoffits. – S. 79–139.
10. Peresopnytske Yevanheliye 1556–1561 : doslidzhennya, transliter. tekst, slovopokazhchyk / NAN Ukrayiny, Nats. b-ka Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho, In-t ukr. movy ; pidhot. I. P. Chepiha, L. A. Hnatenko. – Kyiv, 2001. – 669 s.

11. Pradmovy i paslyasloui paslyadounikau Frantsyska Skaryny / AN BSSR. In-t lit. imya Ya. Kupaly; [uklad., ustup. art. i kament. U. H. Karotkaha]. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1991. – 309 s.
12. Frantsysk Skaryna i yaho chas : entsykl. daved. / Belarus. sav. entsyklapedyya. – Minsk : BelSE, 1988. – 608 s.
13. Yaremchenko O. Dr. Frantsisk-Georgiy Skoryna, yoho zhyttia ta literaturna i vydavnycha diyalnist / O. Yaremchenko // Literaturno-naukovyi vistnyk. – 1923. – T. 81. – S. 253–259.
14. Biblia. To iest księgi starego y nowego przymierza znowu z ięzyka Ebreyjskiego, Greckiego, Łacińskiego na polski przełożone [przez Szymona Budnego]. – Nieśwież, Zasław lub Uzda, 1572. – [12], 468, 121 [i.e. 122], 143, [6] k.
15. Biblij Česká w Benátkách tisstěná. – Venetiis : in edibus Petri Liechtenstein, 1506. – 1138 p.

VIEWS ON TRANSLATION IN THE UKRAINIAN CIVILIZATIONAL SPACE OF THE 16TH CENTURY

Taras Shmiher

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000
t_shmiher@ua.fm*

The 16th century is a transitional period from the manuscript culture to the book printing culture that had an impact on the creation and dissemination of translation views. The overall objective of the paper is to verify the status of the theoretical conceptualization of translation in Early Modern Ukraine. A methodology of studying the historiography of translation works is based on the principles of the general climate of opinion, immanence and relevance. The historiographical analysis also involves an interpretational survey of lexis from the viewpoints of its semantics, history of the Ukrainian language and sociolinguistics enabling us to detect the *raison d'être* of the relevant terms diversity. Using such sources as the prefaces by Frantsisk Skoryna, Mykhailo Vasyliyevych (in the Peresopnytsia Gospel), Hryhoriy Khodkevych, Vasyl Tiapynskyi, Valentyn Nehalevskyi, Leon Mamonych, as well as the prefaces to the Krekhiv Apostolos and the Ostroh Bible, one can reconstruct the then term-system which describes the perception of translation and the notions of its components and strategies. Translation theory in the 16th c. Ukraine can be considered self-sufficient as it possesses an appropriate number of terms, and is guided by two goals: the accurate reproduction of a text and the satisfaction of the reader's needs. In the general European sociolinguistic context, when the writers preferred the national vernacular, we observe the desire to secure a high status to the Ukrainian language. The dissemination of translation views and principles shared across Europe at the time is also manifested in the prefaces by the 16th c. Ukrainian translators who recognized the authority of St. Jerome of Stridonina and St. Cyril the Philosopher in translation matters as well as the values of Bible translation voiced at that time by Polish translators.

Keywords: translation theory, translation criticism, translation quality assessment, Ukrainian sixteenth-century book, religious translation.